A vidékfejlesztés Erdély gazdasági prioritása

SOMAI JÓZSEF

Hitünk szerint a Romániai Magyar Közgazdász Társaság tízéves küzdelme végre megremegteti azt a falat, amelybe eddig ütközött, amikor következetes kitartással igyekezett a vidék és különösen a falu megmaradását veszélyeztető állapotokra terelni a figyelmet. A társaság köré, s különösen a havonta megjelenő akkreditált szaklapja, a *Közgazdász Fórum* köré csoportosuló közgazdászok, agrárgazdászok, jogászok, szociológusok, történészek közel 100 tanulmányt közöltek a lapban az *Erdélyi magyar gazdasági gondolkodás* múltjából, és a *Szövetkezetek Erdélyben és Európában* című, a Társaság által kiadott kötetekben, valamint a *Korunk* ez év júniusi, vidékfejlesztésre összpontosított számában és más hazai és külföldi lapokban.

Ezért üdvözöljük az olyan jelenségeket – még akkor is, ha az utolsó, huszonnegyedik órában jelennek meg közéletünk érdekterületén –, mint a csíkszeredai KAM Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, valamint a sepsiszentgyörgyi székhelyű Háromszéki Fejlesztési Központ között konzorciumként létrejött Székelyföld Fejlesztési Központ, illetve azt a tényt is, hogy Tőkés László európai parlamenti képviselő vállalta a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztési Bizottságának tagságát. Úgy tűnik, hogy a vidékfejlesztés kérdése végre közgondolkodásunk és cselekvési területünk súlypontjává válik.

Ismerjük a csíkszeredai KAM-nak az eddigi, a Társaságunkhoz hasonló törekvéseit, azonban az új szervezeti forma, a két megye intézményei közötti konzorcium akkor jelent előrelépést, ha megvalósítható cselekvési programok indításával párosul és olyan alkalmazási képességgel rendelkezik, amely nemcsak helyi, de akár erdélyi hatókörre is kiterjeszthető. Bár a konzorcium hatóköre, cselekvési területe konkrétan az erdélyi magyarság kb. 40%-át érinti, egy szélesebb körű társadalmi összefogással, beleértve az érdekelt országos és helyi szakmai és civilszervezeteket (RMKT, RMGE stb.), valamint Tőkés László európai lobbilehetőségét, a vidék fejlesztésének önszerveződési területe kiterjeszthető az egész erdélyi magyarság érdekterületére.

Erdélyben, azon érdekterületen, amely vidéknek számít, él a magyar lakosság jelentős része. Sokszorosan fontos tehát a vidékre irányított figyelem. Az első kérdés az, hogy mi is tartozik a vidékhez, mi a vidéki térség, vidéki település fogalomköre. Sajnos az igen tág felfogás szerint a vidék egyesek szerint ott kezdődik, hogy fővároson kívüli, de még az is túlzás és téves felfogás, mely a nagyobb városok körüli gócokat tekinti vidéknek.

A vidéki térség és vidéki település fogalmát Vincze Mária (Vincze 2000) teljes egészében elfogadhatóan a következőképpen fogalmazza meg: „Az Európa Tanács által elfogadott Vidéki Térségek Európai Chartája a következő meghatározást adja: A

vidéki térség olyan szárazföldet, belső vagy tengerparti területet jelent, amely a kisvárosokat és falvakat is magába foglalja, és a terület nagy részét a következő célokra használja:

– mezőgazdaság, erdészet, akvakultúra és halászat,

– a vidéken élők gazdasági és kulturális tevékenységei (kézművesség, ipari szolgáltatások stb.),

– nem városi jellegű üdülési és pihenési (vagy természetvédelmi), továbbá más célokat (pl. lakóterületeket) szolgáló funkciók" (Vincze 2000. 9).

A vidék fogalmának még más megközelítése is lehetséges. Ilyen például a *statisztikai jellegű* megközelítés, amely a népesség nagysága és a közigazgatás jellege szerint határozza meg a vidék fogalmát. Dorgai László (Dorgai 1998) sokakkal együtt a vidék fogalma mellett úgy érvel, hogy vidéki településnek a városi státusszal nem rendelkező településeket és a 10 000 főnél kevesebb népességű városokat tekinti. Az OECD és részben az EU-módszertannak is alapvető kiindulópontja a népsűrűség nagyságrendje. Ilyen megközelítés szerint bizonyos mértékű népsűrűség alatt vidéki térségről beszélhetünk.

A fogalom körülhatárolása úgy lehet egész, ha együtt értelmezzük azzal a lényegi elvvel, hogy a vidékfejlesztés alapvető célja és kihívása valójában a vidéki népesség helyben tartása. A vidék legyen vonzó élettér, kedvező munkakörülményekkel, a helyi erőforrások átgondolt, integrált és fenntartható hasznosíthatóságával. A gazdasági potenciál mellett a vidékfejlesztés legfontosabb erőforrása az egészséges, önszerveződő helyi közösség kell legyen.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás nyomán felértékelődött a vidékfejlesztési politika a kelet-európai országokban is, azonban a lényegi változások még váratnak magukra, tekintettel arra, hogy a két térségben a vidékpolitikát létrehozó társadalmi, gazdasági jelenségek, folyamatok és paradigmák sok szempontból eltérőek. Az Európai Unióban a vidékfejlesztési politika a terület- és az agrárpolitika keretei között az 1980-as évek végén alakult ki, mint a szerves fejlődés következménye. Már az 1970-es évek második felében felismerték, hogy a falvak, a rurális térségek egy része pozitív megkülönböztetés nélkül nem képes népességét megtartani, fejlődésében elmarad, s regionális vagy országos kihatású társadalmi-politikai feszültségeket hoz létre. A XX. század végén az EU rurális térségeiben az egy főre eső GDP országonként és régiónként eltérő arányban ugyan, de a nemzeti átlagoknál 8–30%-kal alacsonyabb. Ez a mutató Románia esetében 30%. Ebből az következik, hogy az életvitel, a jövedelmi viszonyok a vidéki térségekben elmaradnak a városi környezet átlagától. A vidékpolitika e különbségeket kívánja mérsékelni azáltal, hogy intézkedéseivel a vidékiek jövedelmét és életkörülményeit többféle támogatásprogrammal próbálja javítani.

A vidékfejlesztés további lényeges szempontja, hogy miután az 1990-es évek térfolyamatait jelentős mértékben a globalizáció határozta meg, több külföldi és hazai szerző a globalizációval is összefüggésbe hozza a vidékfejlesztési politikát. A globa-

lizációs folyamat alternatívájaként felerősödnek azok a törekvések, amelyek meg akarják állítani a globalizációt. Ezeknek a törekvéseknek a részeként jelenik meg többek között a vidékfejlesztési politika is.

Nálunk a vidékfejlesztési politika megjelenését az 1989-es rendszerváltás után az Európai Unióra jellemzőktől döntően eltérő tényezők befolyásolták, amelyek közül kettőt fontos kiemelni: Románia Európa nyugati feléhez képest elmaradott fejlődését és EU-integrációját. Megkésett fejlődése, azon belül is a falusi térségek halmozottan hátrányos helyzete az egész keleti térségre jellemző. Az 1990-es években a vidék problémájának a területfejlesztési politikában történő megjelenése is a fejlődés felgyorsítása, a felzárkózás igénye tükrében fogalmazódott meg.

Romániában is az egész integrációs folyamat kudarcra van ítélve, ha nem az európai értékrendeknek és normáknak megfelelően épül ki a saját vidékfejlesztési politikája, s ennek keretében az erdélyi. Ezzel összefüggésben elindul a vidékfejlesztési rendszer európaizálódásának kísérlete, azaz a honi vidékfejlesztési politikában az uniós modell kiépítése. Ez annál inkább fontos, mert a vidékfejlesztési folyamatra egyaránt fejtik ki hatásukat a külső (exogén) és belső (exogén) folyamatok.

Ha a fejlődés helyi vagy belső erőforrásokra alapozva történik, *endogén fejlődés*ről beszélünk. A belső erőforrások közé a helyi termelés és fogyasztás sajátosságai, a humánerőforrások állapota, a helyi tudás, a környezet állapota, a „hely szelleme" stb. tartoznak. Az endogén fejlődés újjáélesztheti azokat az erőforrásokat, amelyeket egyébként elhanyagoltak vagy az általános fejlesztési elképzelések figyelmen kívül hagytak.

A vidékfejlesztési programok irányultságai és prioritásai alapvetően a kistérség adottságaitól, más szóval az *endogén erőforrások*tól függ. A kistérség endogén erőforrásairól szólva különös jelentősége van; (1) a természeti (ökológiai); (2) a gazdasági (ökonómiai); (3) az emberi (humán); (4) és a kultúrantropológiai (hagyományok, életmód, kultúra) sajátosságoknak.

Az endogén fejlődésen alapuló fejlesztéseknél azonban nem lehet mellőzni a külső adottságokat sem. A helyi adottságokba történő bezárkózás azt is meggátolhatja, hogy a külső adottságokat érvényre tudjuk juttatni. Ugyanakkor viszont a csak a kívülállók akaratán múló fejlődés/fejlesztés (*exogén fejlődés*) nehezen elviselhető függést hozhat létre. A külső segítség előmozdíthatja a fejlesztést, de a segítség elmaradásakor a közösségek képtelenekké válhatnak a fejlődés fenntartására, és ebben az esetben csak a létfeltételek rövid távú javulásáról beszélhetünk. Bármilyen külső hatás igénybevételénél figyelembe kell venni azt a másságot vagy a másság okait, amelyek sajátosan jellemzőek az adott tájra vagy vidékre. A vidékre jellemző másság okai lehetnek általánosan érvényesek minden vidéki területre, vagy helyi jellegűek.

Az bizonyos, hogy a vidéki területek a világon mindenütt mások, mint a városiak, és rendszerint hátrányosabb élethelyzetet jelentenek az ott lakóknak, mint amit a

város tud nyújtani. Ez a hátrány azonban viszonylagos; a legfejlettebb országok vidéki területein messze jobb viszonyok uralkodhatnak, mint a fejlődő országok városi régióiban.

Az általános elmaradottságnak a főbb okait az alábbi – minden vidéki területre jellemző, s ezért – univerzális jellemzőknek tekinthetjük:

– *Népsűrűség:* A vidéki területek ritka népessége miatt valamennyi infrastrukturális fejlesztés, szolgáltatás egy főre eső beruházási, fenntartási és fejlesztési költsége magasabb, mint a sűrűbben lakott városi centrumokban. Az alacsony népsűrűség kihatással van a már üzemben lévő szolgáltatások áraira, minőségére és hozzáférhetőségére.

– *Elszigeteltség:* A lakó- és termelőhelyek földrajzi távolsága, elszigeteltsége miatt alacsony szintű a szolgáltatások kihasználtsági átlaga. A szolgáltató és termelő cégek professzionális menedzserei, irányítói egymástól nagy távolságban dolgoznak, és hasonlóan nagy távolságok választják el egymástól a termelő cégeket a bedolgozóiktól, a piacoktól, a termeléshez szükséges financiális, adminisztratív és egyéb szolgáltatásoktól stb.

– *Mobilitás:* A személy-, a teher- és az áruszállítás komoly költségtényező a vidéki területeken lakó és termelő emberek számára. Mivel a vidéki területek ritka népessége nagy fajlagos költségeket jelent a vidékre települő szolgáltatók számára, a vidéki emberek sok szolgáltatást csak hosszú utazások révén érhetnek el a városi centrumokban. Ugyanezen ok miatt a városokban székelő mobil szolgáltatások (például mentők, tűzoltók vagy mozgó árusok stb.) reakcióideje jelentősen megnő a vidéki területekkel szemben, vidékre érve kínálatuk mennyiségi és minőségi szempontból is leegyszerűsödik.

– *Tőkeforrások ritkasága:* A vidéki területek tőkehiányának több oka van. Ezek között említhetjük, hogy a vidéki emberek rendszerint szegényebbek, nincs esélyük a megtakarításra, az állami támogatási és segélyezési programok általában a városokban koncentrálódó elesettek felé irányulnak, a vidéki területeken gyakran a megfelelő menedzseri kapacitások hiánya akadályozza a vidék felé áramló fejlesztési erőforrások felhasználását.

– *A humánerőforrások ritkasága:* A vidéki demográfiai folyamatok tipikusan szelektívek; az elvándorlás elsősorban a fiatalabb, képzettebb és kreatívabb népességre jellemző, s ez is hozzájárul a vidéki területek elöregedési, elnéptelenedési folyamataihoz, a vidéki lakosság csökkenő képzettségi szintjéhez.

– *Az innovációkkal szembeni ellenállás:* Valamennyi fentebb említett jellemző erősíti a vidéken élő népesség ellenállását a gazdasági és társadalmi innovációkkal szemben. A szegényebb és kiszolgáltatottabb népesség számára az innovációk magasabb kockázatot jelentenek, mint a stabil élethelyzetben élő embereknek, s mindez fokozza a vidéki tradicionalizmus erejét. (odl.celodin.org/cd/hu/html/vf_tartalom.htm)

Az erdélyi vidék másságának sajátosságait a terjedelmi korlátok miatt csak felsorolni vagyunk képesek, mert sokoldalúságára és bonyolultságára való tekintettel lehetetlen, hogy itt és most egészében tárgyalhassuk a vidék fejlesztéséhez tartozó, a magyarságot súlyosan érintő problematikát, ezek ugyanis külön-külön elemzést tesznek szükségessé. A vidékfejlesztés tárgykörének legsúlypontosabb elemzendő kérdései a következők lehetnek: (1) a kisparcellás mezőgazdaság uralkodó jellegű, amely viszont nem is olyan hosszú távon halálra van ítélve, (2) az erdőgazdálkodás állami-társadalmi ellenőrzése, kvázi-szabályozása a rablógazdálkodásnak teremt teret, (3) a nagy átalakuláshoz szükséges kistérségek gazdálkodásának szervezeti formái nem alakultak ki, bár alapjaiban léteznek a saját karakterüket őrző tájegységek, (4) a kisvállalkozói réteg szerény nagyságrendű és inkább senyved, mint prosperál a súlyos nemzetközi és globalizációs versenyfutásban, ugyanakkor ma még csak kialakulóban van a vállalkozói környezet és alacsony szintű, a vállalkozási kultúra is hézagos, (5) a turizmus-faluturizmus fejlesztésének feltételrendszere kezdeti fázisban van, (6) a szolidaritás-szövetkezés eszméje alig hat, nehéz kitörölni a fejekből a kommunista rendszer hagyta utálatot a csoportos szervezkedések iránt, hiába bizonyosodott be az egész világ viszonylatában, hogy nagy szerepe van a szövetkezeteknek a vidék gazdasági életében, (7) a területfejlesztési struktúrák (víz-, villany-, fűtés-, energiaellátás) messze elmarad az európai színvonaltól, (8) a terméksajátosságok (székely krumpli, szőlő, erdei gyümölcsök, bor és pálinka stb.) nem tudnak betörni a nagypiacra, (9) a falusi gazdaságoknak nincs megtakarítása, így fejlesztésre sem képesek, (10) a technológiai szint alacsony, a munkamódszerek nem változnak, konzerválódtak, elsősorban a fejlett munkaeszközök és új technológiák hiányában, (11) a munkanélküliségi ráta magas, és ennek ellenére sincs megdolgozva a földterület nagy része, (12) az elvándorlás-kihalás, demográfiai fogyatkozás folyamatos, (13) alacsony a képzettség (a gyerekek 5%-a érettségizik, 1%-a végez egyetemet), (14) az európai programokra felkészületlen a vidék.

Tehát az itt felsorolt tények világossá teszik, hogy siralmas helyzetben van a vidék. Az előbbi felsorolás mint szemlélet negativista szemszögű nézetre vallana, azonban csakis a valóságlátás segíthet hozzá a reális elemzéshez, amely viszont egy vidékfejlesztési stratégia és egy adekvát cselekvési program kidolgozásához vezethet, hogy a vidék erőforrásait a fejlesztés szolgálatába állíthassa.

Úgy tekintjük, hogy az olyan kérdések mellett, mint az autonómia vagy az erdélyi magyar állami egyetem kérdése, a vidékfejlesztés is kulcskérdése és prioritása az erdélyi magyarság fennmaradásának. Ebből kiindulva a következőkben az erdélyi vidék gazdasági erejének növelése érdekében megpróbálkozunk néhány ajánlással felhívni a figyelmet a sürgősebb tennivalókra.

1. Úgy hisszük, hogy szükséges egy olyan országos, majd több tájegységi gazdasági szakbizottság(ok) (agytröszt) létrehozása a legjobb gazdasági és a gazdaságépítésben eddig is bizonyító szakemberekből, amely(ek), az erdélyi gazdasági

potenciálra és a helyi sajátosságokra építve, kidolgozza az erdélyi magyarság által lakott tájegységekre lebontott gazdasági programot (stratégiát, cselekvési programot). Ennek a feladatnak a beindítására, koordinálására partner kell legyen a Romániai Magyar Közgazdász Társaság, a Romániai Magyar Gazdák Egyesülete, a Székelyföld Fejlesztési Központja, továbbá a politikai formációk gazdasággal foglalkozó szakpolitikusai, az egyházak, egyetemi szakelőadók képviseletei. Folyamatos egyeztetés szükséges egy egységes stratégia kidolgozására. A politikum érzékenységét a gazdasági kérdések fontossága felé kell terelni, hogy teremtse meg az erdélyi gazdasági stratégiához szükséges feltételek kidolgozásához a szabályozási, pénzügyi és szakismereti keretet.

Ez az Erdély-szintű agytröszt és a tájegységi részlegei pontos ütemtervet (cselekvési programot) készítenek, a vidékfejlesztési stratégia részeként, amely hatékonyan kell igazodjék a 2007–2004-es időszakra vonatkozó Román Vidékfejlesztési Programhoz.

2. A vidékfejlesztés és főleg a falu megmaradása érdekében újra fel kell építeni a tudatokban a szolidaritás eszméjét, s a magántulajdonon alapuló szövetkezeti rendszer visszahonosításával újra kell szervezni a (volt Hangyához hasonló) szövetkezeti mozgalmat. A tőkeerő összpontosítására újra kell alakítani a hitelszövetkezeteket, új földhitelintézetek szervezését kell napirendre tűzni, amelyek olcsó hitelekkel segítik a gazdálkodót modern eszközök és gazdasági felszerelések megvásárlásában, hogy képes legyen az európai versenyben megfelelő szakképzettséggel és technológiával helytállni. Tudott dolog, hogy a felvásárló szervezetek erőtlenek, a termelő (például a tejtermelő) szervezetlen, s ki van szolgáltatva a koalizált felvásárlók diktálta feltételeknek. Ha lenne érdekképviselete, ha lenne termelő- és értékesítő szövetkezete a vidék gazdasági szereplőinek, csak akkor alakulhat kedvezően a termékár s lehetne nagyobb súlyú az áralku-tárgyalásokon a gazdaérdek. Feltétlenül fontos legalább négy szerveződéstípus létrehozása, mégpedig (1) a beszerző-értékesítő szövetkezetek, (2) termelő-értékesítő szövetkezetek, (3) termelési csoportok, (4) hitelszövetkezetek.

3. Még mindig lehetségesnek tartjuk egy erdélyi érdekeltségű bank létrehozását, amelyben az egyházak ereje meghatározó lehet. Az egyház szerepe a gazdaságban is nagy. Ismert tény, hogy mire képesek az egyházak, ha odafigyelünk Illyefalva, Déva, Kőhalom, Régen, Zsobok stb. példáira. Egyháztámogatott hitelszövetkezetek alakítása vagy külföldi egyházi bankok bevonása (pl. a holland egyházi bank) fiókbankok létesítésével Erdélyben tőkeerőforrás teremtésére nyitna alkalmat, amely biztos támogatást jelentene a tőkeszegény falusi gazdaságoknak.

4. A helységek adottságaihoz mérten szükséges és lehetővé vált a turizmus minden formájának (téli-nyári faluturizmus) kialakítása, hogy a közösség képes legyen sajátos népi kultúrájának, népművészetének tartalékait a vidéki hagyományok feltárásával, bemutatásával, értékesítésével hasznosan felhasználni. Erdélyben jól strukturált kínálattal, autentikus hely jellegű stílussal világszínvonalú turizmusra van reális potenciál. A helyi értékesítési lehetőségek megteremtésére fel kell használni a ven-

déglátó-vendégfogyasztó kereskedelmi hálózatot. A helyi termékek felé való fordulás érdekében meg kell nyerni a tranzakciós szereplők felvásárlási hajlamát a versenyképessé tett termékeknek a nagy kereskedelmi hálózatokba való behatolására.

5. Az élelmiszerkérdés és élelmiszer-ipari termelés jelenleg világjelentőségűvé vált. A mezőgazdaság és a feldolgozóipar számára új utak nyílnak. Az erdélyi növény- és gyümölcstermesztés különleges adottságainak a kihasználásához új technológiák alkalmazása mellett a hatalmas, parlagon maradt területeket vissza kell hozni a termelő területek csoportjába.

A visszaszerzett közösségi és magánerdőket a magyar közösség gazdasági fejlődésének a hasznára fordítva, meg kell szüntetni a rablógazdaságot, és az erdőgazdaság részére a közérdeket szolgáló fakitermelést kell lehetővé tenni. A magyar erdészeti főiskola vagy egyetemi oktatás kialakítása igen fontos a szakemberellátás tekintetében, figyelembe véve azt a tényt, hogy a legjobb befektetés az iskola, amely a gazdasági erőt segítő megmaradás lényege. A vidékfejlesztési terv kialakításának alapvető kérdése a környezetgazdálkodás prioritása és a rendszeres támogatása.

6. A tájspecifikus termékek termelésének felkarolása és márkavédelme a vidék sajátosságainak felszínre hozásával a specifikumok piaci érvényesítésére teremt lehetőséget. A bortermelésben rejlő tartalékok feltárására fejlesztési terveket kell kidolgozni az olyan vidékek számára, amelyek a közeljövőben helyt tudnak állni az európai versenyhez szükséges minőségi feltételeknek (enyedi, küküllőmenti, rékási, lekencei, érmelléki, méhesi stb.). Ugyanakkor ki kell használni a székelyföldi borókapálinka vagy a szilágysági, nagybányai, oroszhegyi stb. szilvapálinka különlegességnek számító sajátos italok márkásított termékekké való kialakítását. A székely burgonya versenyképes modern technológiára épülő termelésének és feldolgozásának támogatása és értékesítési rendszerének szolidáris (szövetkezeti) alapokra helyezése, belső és külső piac teremtése a falusi vendéglátó-hálózatokon keresztül nagyszámú székely gazda jövőjét biztosíthatná. Az erdei gyümölcsökben rejlő tartalékok kihasználásának megszervezése újabb kereseti forrásokat tárhat fel.

7. A fiatal családok számára igen fontos az otthon megteremtése, amelyhez elsőrendű szükségesség a lakásépítés. A fiatal családok lakáshoz juttatása érdekében ki kell alakítani a lakásépítési szövetkezeti rendszereket, amelyek működéséhez olyan pénzintézeteket kell mellérendelni, amelyek olcsó hitelekkel tudják ellátni ezeket. A gazdasági fejlődés érdekében igen fontos az együttműködés az Új Kézfogás Alapítvánnyal, amelynek alapjai növekedését és ennek révén munkahelyteremtő programok finanszírozását kell elérni. A Corvinus Rt. befektetési cég és a Romániába nemrég betelepedett OTP és más bakintézmények hitelforrását kihasználva támogatni kell a kis- és középvállalkozókat, s kedvező vállalkozási környezet kialakításával bátorítani a vállalkozó szellemű fiatalokat.

8. Képzési központok kialakításával segíteni kell a közösségszervezést és a civil szférát, a népfőiskolai mozgalom fellendítésével biztosítani kell a szakmai képzést és

átképzést. A jövő gazdálkodása a számítástechnikai ismeretek és informatikai eszközök elterjesztésének a függvénye. A kommunikáció fejlesztésére meg kell teremteni az alapokat, és megfelelő képzési rendszert kell létrehozni, hogy a gazdasági élet minden területén legyenek meg a feltételek a nemzetközi versenyképesség kialakítására, a nagy gazdasági lemaradás behozatalára. Meg kell tanulni és tanítani az európai támogatásokhoz való alkalmazkodást, valamint a pályázatírás technológiáját. Támogatni kell az információhoz való olcsó vagy ingyenes hozzáférést. A kommunista rendszerben megszüntetett magyar anyanyelvű agrárgazdasági és állatorvosi állami oktatás visszaállítása alapvető igény a szükségleteket kielégítő szakértelmiség kialakításához és az agrárkutatás újraindításához. A nélkülözhetetlen cselekvési programok alátámasztása érdekében tájegységeink potenciális erejének megismerése céljából el kell végezni a kutatásokat a kistérségek adottságaira vonatkozó felmérések segítségével.

9. A Leader-csoportok létrehozása a vidék felemelésének ígéretes útja, amelyet sürgősen meg kell tanulni, tanítani és a vidék gazdaságfejlesztését célzó igen fontos európai program alkalmazását élethűvé tenni. A települések infrastrukturális fejlesztéséhez (vízellátás, világítás, fűtés európai szintű közüzemeltetéséhez) a támogatási források feltárása a sürgős és halaszthatatlan feladatok egyikét jelenti.

10. Az önkormányzatok, a politikai és érdekvédelmi szövetségek, az egyházak és civil szervezetek szociális gazdasági tevékenységet folytató szervezeteinek az együttműködése nemzetépítő szerepet tölthet be. Intézményesíteni kell a gondoskodást a szociálisan rászoruló falusi idős korosztály védelmére, amelynek érdekében a Magyarországon bevált falugondnoki szerepkör erdélyi kiterjesztését és meghonosítását kell szorgalmazni.

11. A határon átnyúló együttműködések, a vidékfejlesztés előretolt bástyájaként zsenge tapasztalataival, ez idáig elért eredményei ismeretének felhasználásával jó szolgálatot tehet a vidékfejlesztés jövőjének, azonban ez az együttműködési forma sem használta ki a lehetőségekhez mérten a létező európai támogatási adottságokat, tehát a határmenti régiók együttműködési lehetőségeinek bővítésére továbbra is hangsúlyozottabban oda kell figyelni.

Meg kell találni a módozatot annak tudatosítására, hogy minden magyar társadalmi intézménynek jelentős szerepe és felelőssége van a vidéki problémák megoldásában. Tekintettel arra, hogy az erdélyi vidékfejlesztés kérdésében minden erdélyi magyar érdekelt, legyen az akár fogyasztó, akár termelő, akár szociálisan rászorult, sürgős össztársadalmi összefogásra van szükség, amely nélkül az egész közösség súlyos kárvallottja lesz önnön tehetetlenségének.

Pozitív fordulat az erdélyi vidékfejlesztés tekintetében akkor következhet be, amikor a politikai szervezeteink tudatában lesznek annak, hogy a hatalomban való részvétel csak keret és eszköz kell legyen az erdélyi magyarság alapvető gondjainak a megoldására, és nem magáért a hatalomért vannak.

Ha nem sikerül rövid időn belül a falut az uniós felzárkóztatásra alkalmassá tenni, európai szintű pályára állítani, akkor a reménytelenség, de lehetséges, hogy a végpusztulás útjára kerül a lakosság zömét kitevő vidék, főleg az elszigetelt székely falvak vagy a szórvány magyar szatelit falvaink. Nézzünk szembe nyíltan bajainkkal, különben helyben taposunk, sőt az elszegényedett faluközösségek felbomlásával a nemzeti beszűkülésnek biztos útját fogjuk járni.

Ezek a programok a többségi nemzet bizalmára is érdemesek kell legyenek, tekintettel arra, hogy az erdélyi régiók felemelkedése egyben az ország felemelkedését is jelenti.

Irodalomjegyzék

Dorgai László 1998. A területfejlesztéstől a vidékfejlesztésig az agrárgazdaság nézőpontjából. *Falu,* 1998. 2. 17–33.

Vincze Mária 2000. *Régió és vidékfejlesztés.* Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár, 9. Somai József 2005. Esélyek és veszélyek: az erdélyi falusi lakosság jövője. *Polgári Szemle*, 2005. március, Budapest, 51–60.

Vidékfejlesztés alapjai: www. odl.celodin.org/cd/hu/html/vf_tartalom.htm